

De aanstelling van Joannes Adrianus Van den Abeele tot meier van Kleine-Spouwen, 1773

Rombout Nijssen

In een eerder uitgegeven nummer van dit tijdschrift werd aandacht besteed aan de aanstelling door de abdis van Munsterbilzen van een nieuwe meier in de heerlijkheid Haccourt in 1604¹. Bronnen over de aanstellingen, taken en bevoegdheden van de meiers in de heerlijkheden van de abdij van Munsterbilzen zijn niet talrijk en bovendien zijn de bevoegdheden die de plaatselijke heren aan hun meiers toevertrouwden niet altijd en overal in het graafschap Loon dezelfde. Omdat de meiers een belangrijke rol speelden in het beheer van het domein van de abdij, loont het de moeite de teksten die licht werpen op hun taken te publiceren. Hieronder wordt de aanstellingsakte van een nieuwe meier voor Kleine-Spouwen uit 1773, die werd ingeschreven in het rol- en gichtregister van de schepenenbank, geanalyseerd.

Op 23 november 1773 legde schepen Joannes Adrianus Van den Abeele van Kleine-Spouwen zijn medeschepenen een commissiebrief voor, waarin de abdis van Munsterbilzen hem de functies van meier en ontvanger van de abdij in de heerlijkheid Kleine-Spouwen toevertrouwde². De commissiebrief was enkele weken eerder, op 5 november, in Munsterbilzen opgesteld en door de abdis in haar *residentie abbatiaele* ondertekend en bezegeld. De toenmalige abdis was Sophie Hélène von Stadion-Tannhausen, die van 1772 tot 1789 aan het hoofd van de abdij stond. Samen met Haccourt, Munsterbilzen en Wellen, was Kleine-Spouwen één van de heerlijkheden in het graafschap Loon waar de abdis de functie van plaatselijke *vrouwe* uitoefende. Als zodanig stelde zij er de zeven schepenen aan die samen de schepenenbank bemanden. De schepenen spraken recht in geschillen en in strafzaken, en in hun gichtregisters schreven zij de akten in betreffende overdrachten van rechten op goederen in de heerlijkheid. Ook de schout of meier, die de schepenenbank voorzat, en de drossaard, die de verdachten van misdrijven opspoorde en hen voor de schepenenbank bracht, werden door haar aangesteld.

Voordat een nieuwe schepen, meier of drossaard in functie kon treden, moest hij door de overige schepenen formeel als zodanig erkend worden en een eed afleggen. Het is met het oog op die erkenning dat Van den Abeele zijn aanstellingsbrief aan zijn medeschepenen voorlegde. Die erkenning verliep overigens erg vlot, en op dezelfde zitting van de schepenenbank werd de nieuwe meier door de schepenen erkend en werd hem de eed afgenomen. Volgens de tekst van zijn aanstellingsbrief moest de nieuwe meier zweren *dat hij de selve*

onse heerlijkheit in haere jurisdictie, limieten, privilegien ende gereghthijt wel sal regeren ende onderhouden naer sijn beste maght ende verstant, allen en eeniegelijcken recht doen ende laeten geschieden, ende niemant onrecht, alle quaet te straffen naer sijn beste maght ende dat nergens om laeten. Tot slot werd aan de secretaris van de schepenbank opgedragen de aanstellingsbrief over te schrijven in het register waarin de schepenen hun rechtszittingen registreerden, en dat ook gebruikt werd om er de akten betreffende goederen in Kleine-Spouwen in te registreren.

De tekst van de aanstellingsbrief leert ons dat de functie van meier en van ontvanger van de abdij in het *recept* Kleine-Spouwen, met inbegrip van het gehucht Berg, vacant was sinds het overlijden van Joannes Carolus Van den Abeele. Anderzijds wijst het feit dat de aanstellingsbrief door de schepenen de *commissie oft continuatie* van Van den Abeele genoemd wordt, er op dat hij de functie al eerder vervulde. Deze aanstelling van Joannes Adrianus ging formeel in op Sint Andriesmisse of 30 november 1773, en gold voor onbepaalde duur. De abdis behield zich het recht voor naar eigen inzicht *naer ons welgevallen, sonder gehauden te wesen van onse eventueele veranderinge aen iemant te geven rekeninge ofte reden*, weer een einde te maken aan de aanstelling.

Als ontvanger van de abdij moest Van den Abeele, zoals zijn voorgangers in het meierambt dat voor hem ook deden, de renten, pachten en cijnzen die de abdij in Kleine-Spouwen bezat, tijdig innen. Als meier moest hij de heerlijkheid namens de abdis *halden ende regeren*: hij zou er, wellicht in samenspraak met de centrale rentmeesters van de abdij, de heerlijke rechten uitoefenen die de abdis toekwamen. In de uitoefening van zijn ambt zou hij zeer waarschijnlijk inwoners van de heerlijkheid voor de rechter moeten dagen, om de betaling van aan de abdij verschuldigde cijnzen of renten af te dwingen, of om overtreders van plaatselijke rechtsregels tot de betaling van een boete te doen veroordelen. In dat verband wordt in zijn aanstellingsbrief vermeld dat hij op straffe van ontzetting uit zijn ambt de *ondersaeten van Clijne Spauwen en Bergh* niet voor andere rechters dan voor de schepenen van Kleine-Spouwen mag dagvaarden.

Voorts moet hij *tot sijn profijt* de boeten innen die in Kleine-Spouwen zouden opgelegd worden, zowel de boeten die door de schepenbank opgelegd worden, als die die hij zelf als meier zal opleggen, voor zover het om bedragen gaat die de waarde van 7 schellingen of 21 stuivers niet overstijgen. Dit soort boetes vormden de gebruikelijke bestraffing voor het overtreden van plaatselijke rechtsregels of dorpskeuren.

Blijkbaar waren aan het einde van de achttiende eeuw een aantal goederen in Kleine-Spouwen nog steeds met een keur *naer dooder handt* belast. Dat betekent dat wie door erfenis zo een goed verwierf, aan de heer – in dit geval de vrouwe – van de heerlijkheid een *keur* moest betalen. Die keur bestond in de regel uit een voorwerp of dier uit de erfenis van de overledene. Gewoonterechtelijk was vastgelegd om welk voorwerp of dier het ging. In de meeste gevallen waren keuren in onze streek koekeuren, en had de heer na het overlijden

van een keurhouder recht op de beste koe uit diens stal. In de aanstellingsakte voor Van den Abeele wordt dit niet verduidelijkt, wellicht omdat dat in die tijd voor de inwoners van Kleine-Spouwen geen verduidelijking behoefde. Het behoorde tot het takenpakket van de nieuwe meier om de keuren die tijdens zijn ambtsperiode zouden vervallen te innen voor rekening van de abdis. In zijn aanstellingsbrief wordt de meier op het hart gedrukt dat hij in verband met die keuren helder rekenschap moet afleggen, en dat hij er over moet waken dat niemand bezit neemt van een keurgoed, vooralleer de keur betaald is.

Dat de inkomsten uit deze en andere activiteiten die met het meierambt samenhangen heel wat opbrachten, mag blijken uit het overzicht van hetgeen Van den Abeele aan de abdijs moest afdragen: aan de rentmeester van de *busse*, één van de kassen van de abdijs, waaruit onder meer de presentiegelden van de kanunnikessen en kanunniken van Munsterbilzen betaald werden, moest hij jaarlijks 48 *kannen witten Rijnschen wijn* leveren en 6 gulden betalen voor *maentijt en hooghtijtdienst*³, aan de abdis en het kapittel moest hij jaarlijks 808 haringen, 8 Loonse vaten zout, en 4 vaten goede erwten leveren, en nog 50 haringen en 50 eieren op witte donderdag, aan de kanunnikessen moest hij jaarlijks 1200 niet nader gespecificeerde eenheden *goedt hout* leveren, aan de vier kanunniken die deel uitmaakten van het kapittel van Munsterbilzen moest hij ieder jaarlijks 3 *oude groten*⁴ betalen, en de abdis zelf mocht zich verheugen in de jaarlijks betaling van 4 gulden *goedts gelts*, 15 vaten gerst en *sekere alde grooten gelijk als alle andere meijeren ten allen tijde betaelt hebben*.

Blijkbaar waren de abdis en de persoon die de aanstellingsakte voor haar opstelde nog niet zeker dat zij hiermee alle betalingen opgesomd hadden die gewoonlijk van de meier van Kleine-Spouwen verwacht werden. Veiligheidshalve voegden zij daarom nog toe dat de meier *alles sal betaelen wes men bevindt dat die voorgaende meijers altijt betaelt hebben, oft daer iets waer, dat hier in dese commissie niet begrepen was*.

Tot slot werd in de aanstellingsakte vastgelegd dat Van den Abeele met al zijn bezittingen, *alle sijne erfgoederen, gereijde goederen, hebbende ende toekomende*, borg moest staan voor alle schade die de abdijs *door sijne faute en negligentie* zou kunnen lijden.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, *Archief van de schepenbank van Kleine-Spouwen*, nr. 25

Genachten 23 novembris 1773.

...

J.A. Van den Abeele UE heeren medeschepen, reproduceert in judicio voor UEed. sijne continuatie oft commissie van mijeramt deser vrijheerlijkhijt Clijne Spauwen, versoeckende de selve door U Eed. geaccepteert, als mijer deser vrijheerlijkhijt geadmitteert en involgens de selve ex supraabundanti in den eedt gestelt te worden.

Ten selvenmael hebben wij schepenen die gesijde commissie oft continuatie geaccepteert,

en heeft den heer Van den Abeele den eedt als mijer deser vrijheerlijkhijt Clijne Spauwen in judicio gepresteert.

Volght den teneur der commissie oft continuatie.

Sophia bij die gratie Godts abdisse des seer doorlughtig ende eerweerde capittel van Munsterbilsen, des Heijligen Roomschen Rijx furstinne, geboorne gravinne van Stadion Thannhausen, vrouwe der vrijheerlichheden Munsterbilsen, Wellen, Haccourt, Hallebaije, Cleijne Spauwen, Bergh etc. etc.

Doen conde en maecken openbaer alle en eeniegelijcken die met dese onse tegenwoordige commissie sullen sien oft voorcoomen, dat wij hebben vergunt ende verleent, gelijk wij vergunnen ende verleenen mits desen aen onsen lieven ende getrouwen Joannes Adrianus Van den Abeele het officie van mejeramt, met het recept onser heerlijkhijt van Clijne Spauwen ende Bergh, vaceerende ter onser dispositie door het afsterven van Joannes Carolus Van den Abeele, beginnende voor desen jaere 1773 Sint Andriesmisse in eenen tijdt ende termijn soo ons dat believen sal, ende tot onser revocatie, ende niet voorders, naer ons welgevallen, sonder gehauden te wesen van onse eventueele veranderinge aen iemant te geven rekeninge ofte reden, ende sulx onder conditie ende voorwaerde hier naer volgende. In den eersten is conditie dat den voorss. Van den Abeele sal heffen, beuren ende ontfangen alle renthen, pachten ende chensen het voorss. recept toebehoorende, den tijde ende termijn dat die vallen ende verschijnen sullen, gelijk al onse andere mijeren gehadt ende ontfangen hebben, ende sal daer bij halden ende regeren onse heerlijkhijt ende jurisdictie des dorps Cleijne Spauwen ende Bergh, ende gerichtelijk geloven overmits sijnen eedt voor onse justitie Cleijne Spauwen, dat hij de selve onse heerlijkhijt in haere jurisdictie, limieten, privilegien ende gereghthijt wel sal regeren ende onderhouden naer sijn beste maght ende verstant, allen en eeniegelijcken recht doen ende laeten geschieden, ende niemant onrecht, alle quaet te straffen naer sijn beste maght ende dat nergens om laeten, des sal den voorss. Van den Abeele nogh hebben ende heffen tot sijn profijt alle opcomelingen van de roede onder de banck en buijten de banck komende, met alle de boetten ende excessen van seven schellingen goedts gelts, maekende een en twintig stuivers, voerts met alle andere clijne breucken ende boetten die minder sijn dan die voormelde seven schellingen goets gelt, ende sal den myer voorss. schuldig syn te vervolgen ende met recht in te winnen tot profijt van ons alle keuren die naer dooder handt ons sullen vallen ende verschijnen, ende ons daervan goede rekeninge doen, eer hij iemant tot den ontfanck der keurgoederen sal laetten komen sonder daer van aen ons iets te heijsschen.

Ten anderen is voorwaerde dat den voorss. mijer voor alle profjten ende ontfang van dit voorss. meijersamt ende recept in den eersten sal betaelen alle jaer promptelyk aen den rentmeester den busse acht en viertig kannen witten Rijschen wijn, nogh ses guldens van maentijt en hooghtijtdienst, nogh aen ons en onsen capittel achthondert en acht haringen, nogh acht vat souts Loons, nogh vier vaeten goede erten, nogh vijftig haringen en vijftig eijeren op witten donderdagh, nogh aen onse chanoinessen twelf hondert goet hout, nogh aen onse vier canoniken ijeder drij alde grooten, nogh sal den voorss. mijer schuldig sijn aen ons jaerlijk te betaelen vier guldens goedts gelts, nogh vijfthien vaten gersten ende sekere alde grooten gelijk als alle andere meijeren ten allen tijde betaelt hebben.

Nogh is conditie dat den voorss. meijer alles sal betaelen wes men bevindt dat die voorgaende meijers altijd betaelt hebben, oft daer iets waer, dat hier in dese commissie niet begrepen was.

Ten lesten is conditie dat den voorss. mijer alle sijne actiens ende pretensiens, hoedaenig de selve moghten wesen, dew. hij tegens iemant van onse ondersaeten van Clijne Spauwen en Bergh moghte hebben, voor geen en anderen rechter en sal mogen aenstellen oft vervolgen dan allenelijc aldaer, vor onse justitie van Cleijne Spauwen, sub poena privationis et remotionis, soo van dit officie als recept, en indien hij in contrarie doet oft laet geschieden, ende opdat wij alle jaer wel moghten betaelt worden met onsen capittel, officiers, en opdat alle puncten in dese commissie gespecificeert wel en loffelijc voldaan ende gehalden moghten woorden, soo heeft den voorss. Van den Abeele geobligeert gelijk hij verobligeert mits deesen insgelijc tot ontlastinge van ons wegens alle molestatiens, executiens ende swarigheden hoedanigh de selve moghten sijn, dew. ons moghten overkomen oft van ijmant voor wat richters 't sij door sijne faute en negligentie ons moghten aengedaen worden, alle sijne erfgoederen, gereijde goederen, hebbende ende toekomende, die erfgoederen met eene conde van 15 dagen op poene van gelijtenisse al oft sij met alle solemnitijten van recht uijt verwonnen waren, ende die gerijde goederen mits doende eene simpele daghvaerdinge van drij daegen op uijtpandinge, consenterende ten dien eijnde in gerichtelijke approbatie en realisatie deeser voor richters competent, ende vervolgens dese conditiens ende voorwaerde en anders niet bevelen ende ordonneren wij aen onser vice stadhouder ende schepenen onser justitie ende heerlijkheit Cleijne Spauwen den voorgenoemden Van den Abeele als mijer in den eedt te stellen, ende den selven voor alsulcken te erkennen, hem laetende vredelijc genieten ende volgens alle rechten, eeren, boeten ende profijten als het selve mijeramt sijn toestaende, sonder hem te doen oft laeten te geschieden eenigh beletsel oft hindernisse, maer ter contrarie, want sulx onsen ernstigen wille is.

Gegeven in onse residentie abbatiaele tot Munsterbilsen, onder onsen gewoonelijcken segel en signature, den 5 november 1773.

(signatum) Sophie abbesse princesse de Munsterbilsen.

- 1 De aanstelling van een meier in Haccourt in 1604, in *Limburg – Het Oude Land van Loon*, 2010, 89, p. 261-267.
- 2 Deze bijdrage is gebaseerd op de inhoud van de aanstellingsakte voor Joannes Adrianus Van den Abeele. Zij is geregistreerd in het rol- en gichtregister van de schepenbank van Kleine-Spouwen voor de jaren 1769-1777, dat bewaard wordt in het Rijksarchief te Hasselt, en dat er kan geraadpleegd worden als nr. 25 van het *Archief van de schepenbank van Kleine-Spouwen*.
- 3 De *maentijt en hooghtijdsdienst* was oorspronkelijk een karwei, waarvoor bijvoorbeeld de meier van Haccourt in 1604 nog werklieden moest leveren, en die in 1773 vervangen was door de betaling van een geldbedrag.
- 4 De *groot* is een algemene naam voor een breed gamma middeleeuwse zilveren munten, die groter waren dan de meest gangbare zilveren denieren.

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaan 4
3500 Hasselt